

Беларус

ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЪВЕЦЕ

ЦАНА — PRICE 4 50

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
POST ADDRESS: BIELARUS, P. O. BOX 109, JAMAICA, N. Y. 11431. Tel: (212) 380-2036

Год XXIV, № 203

New York March — Сакавік 1974 Нью Ёрк

Vol. XXIV, № 203

КАСТУСЬ КАЛІНОЎСКІ НА 110-Я УГОДКІ АД СЪМЕРЦІ

22 сакавіка сёлета спаўняюца 110-я ўгодкі ад гераічнай і трагічнай съмерці славінага Кастуся Каліноўскага, які за ягоную рэвалюцыйную і паўстанскую дзеянасць быў царскім судом засуджаны на съмерці і публічна павешаны на Лукіскіх пляцы (цяпер пляц Леніна) у Вільні 22 сакавіка 1864 году.

Кастусь Каліноўскі — геніяльны беларускі рэвалюцыянер і мысліцель, кіраўнік паўстання 1863-64 гадоў на Беларусі й Літве. Быў ён гарачым беларускім патрыётам і змагаўся супраць царскага самадзяржаўства ў ідэю аднаўленчыні Вялікага Княства Літоўскага, як дэмакратычнай рэспублікі беларускага й літвінскага народаў. Хоць паўстанне на Беларусі разгромілася суполна і ў вадным плюне з паўстаннем у Польшчы, Кастусь Каліноўскі, аднак, быў супраць канцепцыі польскіх паўстанцаў, што імкнуліся да аднаўленчыні Польскіх Рэчыпаспаліта 1772 году. У сваёй паўстанской дзеянасці Каліноўскі стараўся не даваць шырокай папулярнасці сярод беларускага народу. Воляю Камуністычнай партыі на ўся дзеянасць Кастуся Каліноўскага можа быць сціпніца поўна ѹб'ектыўна асветлелая ў беларускай гісторычнай наўесце, на ўся ягоныя творы даступныя сяньня беларускаму чытчу, са ма асоба Кастуся Каліноўскага застаецца ѹяўленчыні недаацэненая, а ягоная памяць належна не ўшанаваная.

Паходзіў Кастусь Каліноўскі ў звязе з беларускага дваранства на Горадзеншчыне. Але калі яму перад шыбеніцай прачыталі прысуд съмерці ѹнізвалі яго „дваранінам”, ён ускрыкнуў: „У нас існіва дваранін, усе роўні!” Усё сваё кароткае жыццё (нарадзіўся ён 2 лютага 1838 году ў Мастаўлянах на Горадзеншчыне) Каліноўскі прысьвяціў змаганню за лепшую долю простага беларускага мужыцкага народу—за ягоное поўнае вызваленне і ад царскага самадзяржаўства, і ад сацыяльнае няволі паноў. Ён быў наезжаны анатыпрыгонікам, а царскую рэформу 1861 году пра скасаванне прыгону ўважаў ўшуканствам, цвердзячы, што самі сяляне павінны ўзяць сабе зямлю бязь наядага выкупу.

Выдатная роля ў гісторыі Беларусі Кастусь Каліноўскага на толькі як рэвалюцыянер, кіраўнік паўстання й палітыка. Роля ягонага расцягвалася ѹ на галіну беларускай нацыянальной культуры й беларускай літаратуры. У 1862-63 гадох ён выдаваў нелегальную газету „Мужыцкая праўда”, першую ѹ гісторыі беларускую газету й на беларускім мове, якой выйшла сендумароў. У „Мужыцкай праўдзе”, побач з пытаннямі сацыяльнымі й палітычнымі, закранаў ён і пытанні нацыянальныя: абарану прыродных прав беларускага народу на нацыянальную свабоду й развіціць нацыянальную культуру, выказваў шкадаванне, што ў школах на вучыца дзяцей у іхнай роднай мове. Пальмірныя артыкулы „Мужыцкай праўдзе”, аўтарам якіх быў сам Каліноўскі й падпісаў іх сваім псеўдонімам „Ясья гаспадар спад Вільні”, гэта дасканалы ўзоры беларускай мастацкай публіцистыкі. І як гэткія, яны разглядаюцца ѹ гісторыі беларускай літаратуры. Свой ідэйныя тэстаменты беларускому народу пакінуў ён у сваім празаічным і вершаваным „Пісьме спад шыбеніцы”, якое напісаў ужо ў турме й перад съмерці змог перадаць на волю. Вось поўны тэкст празаічнага вершынты „Пісьме спад шыбеніцы”:

„Беларусы, браты мае родныя! Спад шыбеніцы маскоўскай прыходзіцца мене пісаць да вас, і можа ў астатні раз. Гorka пакінць зямельку родную і цябе, дарагі мой народзе! Грудзі застогніцу, забаліць сэрца, але на жаль загініцу за твою праўду. Прымі, народзе, па шчырасці маё слова перадсметнае, бо як-бы з таго съвету толькі для добра твайго напісаны. Нямаш, браткі, больш пічацца на гэтым съвешце, як калі чалавек мае розум і наувака... Але як дзень з почуць на ходзіць разам, так і наувака праўдзіва и ѹдзе разам зь няволій маскоўскай. А па-

Кастуся Каліноўскага адзначаюцца ўрачысты.

Гэтую няпрыязнисць партыйных дэйнікаў да Кастуся Каліноўскага можна вытлумачыць адно поўнай нясугучнасці і навет войстрай супяречлівасці ўсіх дэйнікаў. Кастуся Каліноўскага з нацыянальной палітыкай Камуністычнай партыі ѹ дачыненіі да Беларусі. І ў „Мужыцкай праўдзе”, і ў „Пісьме спад шыбеніцы” Кастуся Каліноўскіх войстраў выступаў супраць Расеі й Расеіцаў, якіх паводле тагачаснай тэрміналёгіі называў маскалімі. Савецкія гісторыкі намагаюцца пераконваць, што пад гэнымі маскалімі траба разумець адно царскую бюраукратыю, што практична ўжыццяўляла жорсткую палітыку панявлення Беларусі, а не расейскі народ, як гэткі. На аргументаванне гэтага, яны вельмі часта цытуюць слова Кастуся Каліноўскага, сказанныя ім на съледстві: „Я не праціўнік шыбеніцы народнага, не праціўнік і Расеі, калі яна добра нам жае, але праціўнік тых бедстваў, якія насягаюць край наш няшчасны”. Але-ж слова гэтага сказанныя быў Каліноўскім толькі на съледстві, а не сказаў ён іх нідзе ў сваіх зваротах да народу — ні ў „Мужыцкай праўдзе”, ні ў „Пісьме спад шыбеніцы”. І гэта мае сваю глыбокую вімову. Пісун-ж, Каліноўскі, як перакананы дэмакрат і запрадаўны рэвалюцыянэр, які мог не жадаць „шыбеніцы народнага” ѹ расейскому музыцкаму народу, але таксама не жадаў ён, каб гэты расейскі народ, навест супраць сваёй волі, быў пастаўлены ѹ ролі хоць-бы пасыўнага панявольніка беларускага народу. І ў гэных фінальных словамах „Пісьма спад шыбеніцы”: „Бо я табе спад шыбеніцы кожу, народзе, што тады толькі зажывеш шыасцьліва, калі над табой маскалаў ѹжо на будзе!” — слова „маскаль” датычыцца да Расейскай тэатральнай драматургіі.

На аснове грунтоўнага аналізу паглядаў Кастуся Каліноўскага сучаснай беларускай гісторыкі Генадзь Кісялёў у сваім кнізе „Сейбіты вечага” прыйшоў да наступнага высновы: „Адстойваючыя вялікія прынцыпы самавідзінні народнага, Каліноўскі змагаўся за тое, каб пытанніе аб будучым лёссе беларускага і літоўскага народу вырашалася не ў Варшаве, а ѹ хатах беларускіх і літоўскіх сялян”.

І не ў Маскве! — як лягічна з гэтага выцякае, а чаго, із зразумелых прычын, які мог сказаць Генадзь Кісялёў. Дык уся

ПАЛІТЫЧНЫЯ КАНФЭРЕНЦІІ У ВАШЫНГТОНЕ І ЎДЗЕЛ У IX БЕЛАРУСАЎ

19 лютага адбыліся ѹ Вашынгтоне дэльце важныя палітыйчныя канфэрэнцыі. Першая канфэрэнцыя, скліканая Цэнтральным Камітэтам Рэспубліканскай Партыі, адбывалася перад абедам у гатоўлю „Майфляўэр”, а другая, скліканая з даручэння Прэзідэнта Ніксанана, адбывалася ѹ доме выканальных органаў Прэзідэнта па абедзе таго-ж дня, пасля чаго ўдзельнікі канфэрэнцыі прынялі ахвяру на Белым Доме Прэзідэнт Ніксанана і Сп-ня Ніксанана.

Прадстаўнікі зазначалі ѹ дыскусіі, што ѿ дачыненіі да Беларусі яшчэ на ўспеши падараваны: на ўведзеніі беларускай мовы ў радыёперадачах Голасу Амэрыкі, на выпраўленыя статыстычныя дадзеныя пра Беларусу Амэрыкі і ішч.

Дакладчыкі другой канфэрэнцыі на тэму нутранае палітыкі былі сябры кабінету Прэзідэнта Ніксана, або іхнія заступнікі: сакратар земляробства Э. Батц, сакратар працы П. Брэнан, сакратар гарадзкога будаўніцтва Дж. Лін, заступнік сакратара энэргіі — Д. Инган, дырэктар „Акцыі” М. Бальзано, сябра Рады дзяржаўнай бяспекі Т. Кол. На тэму замежнай палітыкі гаварыў генерал Брэнт Скаўкрафт — першы заступнік Дзяржаўнага сакратара, г. з. міністра замежных справаў.

Асноўнай тэмай дакладаў ѹ галіне нутранае палітыкі былі сяньняшнія баліткі Амэрыкі: цяжкасць ў галіне энэргетычных рэсурсаў, рост цэнав, справы жыўлёнага будаўніцтва. Усе прамоўцы, разам з аналізм палажэння, падчырквалі, што ўсё робіцца дзеля палепшання гэтага палажэння. Беларуская справа была парушана ѹ дыскусіі із сп. М. Бальзано пра арганізацыю адмысловых дамоў для беларускіх пэнсіянераў.

У галіне замежнай палітыкі гаварыў генерал Брэнт Скаўкрафт — першы заступнік Дзяржаўнага сакратара, г. з. міністра замежных справаў. Прамоўцам на першай канфэрэнцыі былі: Сэнатар з Тэксас Э. Брокс, кангрэсмен Э. Дэрвінскі, прадстаўнік бурмістра Кліўленду Эд Маё, дырэктары палітычнага фінансавага камітэта Рэспубліканскай Партыі, спэцыяльны дараднік Прэзідэнта сп-ня А. Армстронг ды старшыня Рэспубліканскай Партыі Джордж Буш, Лейтматывам усіх дакладчыкаў было то, што, хоць і прадбачаюцца ў выборах 1974 году распавіданікамі кандыдатамі цяжкасці, тым на мених кіраўніцтваў партыі настроенае аптымістычна, ба, на ягону думку, дасягнены Працэзідэнта Ніксана ѹ нутранай палітыкі значныя, хоць і мала рэкламаваны. Усімі дакладчыкамі была адзначаная вялікая роля нацыянальных групаў у выборах 1972 г. Было падчыркнута, што цяпер Рэспубліканскай Партыі пойдзе далей на кірунку падтрыманыя нацыянальных групаў шляхам выстаўлення ў выбарніх съпіскі кандыдатаў розных нацыянальнасці. Паклікаючыся на ўдзел Беларусу ў мініўных працыдэнцікіх выбарах, беларускія

В. Кіпель

рускія. Але-ж ужо тое, што расейскія рэвалюцыянэр, які мог не жадаць „шыбеніцы народнага” ѹ расейскому музыцкаму народу, але таксама не жадаў ён, каб гэты расейскі народ, навест супраць сваёй волі, быў пастаўлены ѹ ролі хоць-бы пасыўнага панявольніка беларускага народу на падтрыманыя гэтымі наўесцівіднай палітыкай. Кастуся Каліноўскі на Беларусі, даволі гаворыцца, пра тое, што Каліноўскі зрабіў куды больш, а беларускі селянін быў больш рэвалюцыйны ѹ тым самым больш прагрэсіўны за расейскага селяніна, а гэта на можа на выклікаць пачуцьці нацыянальнай зайдзрасці сярод савецкіх партыйных гісторыкі, гэта становіцца косьцяй і ў горле Камуністычнай партыі Беларусі — вернай служжкі Масквы.

Аднак уся шырокая дзеянасць Кастуся Каліноўскага — рэвалюцыйная, палітычная, публіцыстичная й літаратурная легла ѿ васнову беларускага нацыянальнага адраджэння пазнейшага часу. Дзеянасць гэтага сталася магутнай крыніцай натхнення беларускіх пастаў і пісменнікаў, мастакоў і навуковіх працаўнікоў і ѿ савецкім пэрыядзе 20-х гадоў, і асабліва ѿ вапошнім 15-цігоддзідзі паваенага часу, кропіны ѹ звыдненай гісторычнай ягоныя постаці: Францышак Скарына, Кастуся Каліноўскі й Янка Купала. Добрай ілюстрацыйнай гэтае ідэінае канцепцыі ў беларускай пазнейшай гісторычнай палітыцы, якія могуть служыць наступнай радкі Ѷа леташняга верша Кастуся Цівіркі „Я з той краіны”:

Я з той краіны, што ѿ век
бесправьецца
Ясны праменъ нарадзіла — Скарыну
І песьню для славы дала сусветнай
Адаму Міцкевічу — роднаму сыну.

З краіны, дзе Каліноўскага слова
Лес пік ды кос на цара ўздымала,
Дзе голасам чыстым у час суроўы
Звай зь цемры люд свой

Янка Купала

Гэтак уся шырокая дзеянасць Кастуся Каліноўскага — рэвалюцыйная, палітычная, публіцыстичная й літаратурная легла ѿ васнову беларускага нацыянальнага адраджэння пазнейшымі, а наўесцівіднай гісторычнай ягоныя постаці: Францышак Скарына, Кастуся Каліноўскі й Янка Купала. Добрай ілюстрацыйнай гэтае ідэінае канцепцыі ў беларускай пазнейшай гісторычнай палітыцы, якія могуть служыць наступнай радкі Ѷа леташняга верша Кастуся Цівіркі „Я з той краіны”:

ЗАПУСНАЯ БЯСЕДА
У НЬЮ ЁРКУ

У нядзелю 24 лютага ѿ Беларускім Грамадзкім Цэнтры на 401 Атлантык Авеню ѿ Брукліне пасля Багаслужбы ѿ сабоў БАПЦ адбылася традыцыйная запусная бяседа. За супольнымі сталамі сустрэліся сябры Беларуска-Амэрыканскага Задзіночання, прыхаджане мясцовых парахвілі ды гасці. У бяседзе ўзбудзілі ахвяру на Беларусу Амэрыкі ды падараваныя ў гэтым часе.

Адчыніў сівята міністар Мікола Кунцэвіч, старшыня акруговасці БАПЦ, ініцыятыўнае якое сівятаўніцтва было зарганізаванае. Цікавай інфармацыяй пра сваё разам із др. В. Кіпельм, наведаныя Прэзідэнт Ніксанана ѿ Белым Доме падзяліліся з удзельнікамі др. Станіславам Каліноўскага, які ў 1971 годзе надрукаваў энтузіястичную аповесьць „Кастуся Каліноўскі”.

Бяседа прайшла вельмі прыемна ѿ гутарках ды спажыўнай багатасці. Асабліва вялікім культам абдора-

Выйшла з друку 2-я кніга вялікага раману
КАСТУСЯ

Bielarus

Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.

Subscription \$ 6.00 yearly.

"БЕЛАРУС" — Газета Беларуса ў Вольным Съвеце.
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскіе Задзіночаныне.
Выпіска зь перасылкай — 6 дал. на год.
Незамоўленыя рукапісы назад не звязтаюцца.

КАЛЕЧАНЬНЕ МОЛАДЗІ

ДА 30-ГОДЗДЗЮ "ВЫЗВАЛЕНЬНЯ" БЕЛАРУСІ

У сярэдзіне лютага ў друку БССР было паведамлена, што праводзіца "конкурс на лепшае асьвятленне венна-патріятычнае тэмы ў пэрыядычным друку, па тэлебачаньні й радыё" ("Звязда", 14, 2, 74). Конкурс прысьвечаны "30-годзідзу вызваленія Беларусі ад нямецка-фашысткіх захопнікаў". Беларускае Тэлеграфнае Агенцтва, падаючы галоўныя крэтыры, паводле якіх будучы ацынвіца публікацый конкурс, называе між іншымі, "расказ аб масавым герайзме воінаў Савецкай Арміі".

Дзеля таго, што ўдзельнікі конкурса стаяць перад заданнем насытліць падзеі нязвязчайнае складнасці, вартага нагадаць тут ня толькі пра "масавы герайзм" гадоў Другое сусветнае вайны, якога было шмат, але й пра масавы трагізм, якога было ня менш, а пра які апошнімі гадамі, як правіла, у публікацый розных савецкіх конкурсаў маўчыцца. Факты-ж мінуўшчыны, якімі б яны ні былі — герайчнымі ці трагічнымі — трэба ведаць.

Савецкі пээт Аўгэн Еўтушэнка, выступіўшы нядаўна (гл. "Нью-Ёрк Таймс", 18, 2, 74) з адкрытым лістом у вабарону Аляксандра Салжаніцына ды ягонага права апісваць — як Салжаніцын гэта зрабіў у сваёй кнізе "Архіпэлаг Гулаг" — некаторыя трагічныя факты гісторыі, між іншага, кажа пра нястачу чніжак, з якіх савецкая моладзь магла-б даведацца пра "крайавыя памылкі" сталінскіх мінуўшчын. "Замік гэтага, — кажа Еўтушэнка, — быў надрукаваны шэршт мэмурат і твораў, у якіх сталінскія памылкі штурчна прыкрытыя ѹ гісторыя выкryўлення прыхарашваньнімі".

Ці гэтую "прыхарашваную" гісторыю будуць падаваць і ў публікацыйных конкурсах, прысьвечанага 30-годзідзу ад часу "вызваленія" Беларусі? Еўтушэнка ў сваім адкрытым лісце кажа, да чаго вядзе гэтак съведамае хвалысфікованьне гісторыі:

"Гэта, — кажа ён, — асабліва не-блізкіна для духовага здароўя нашае моладзі, бо моладзь, што ня ведае запраўднае гісторы, ня будзе здольна бачыць сучаснасць у праводзівым съвітле".

Якая-ж гісторыя гэтак званага "масавага герайзму" савецкіх людзей і савецкай арміі ў гадоў Другое сусветнае вайны, у якой "вызваленіне ад нямецка-фашысткіх захопнікаў" было толькі адным з эпізодаў? Якой цяною гэты герайзм быў аплачаны? Сярод невялікага ліку савецкіх публікацый, у якіх мінуўшчына падаецца ў няпрыхарашваным съвітле, трэба называць кнігу Аляксандра Некрыча "1941. — 22 июня". Гэта тады-ж і пачаліся падзеі, якія цяпер будуць насытліць удзельнікі конкурсу.

Дарэчы, каб ня было сумлеваў што да аўтарытэтнасці Некрычавае працы, вось што кажа пра яе савецкі гісторык Рой Мядзведзеў у сваёй публікацыі "Кніга о соціалістическай демократіі", выдрукаванай выдавецтвам імя Герцена ў Амстэрдаме ў 1972 годзе.

"Кніга Некрыча, 1941. 22 июня" — чытаем у Роя Мядзведзеў — была апублікавана выдавецтвам АН СССР (у 1965 г. Я. З.). Гэтая кніга прайшла перад выданнем чатыры цэнзуры: агульную цэнзуру, міністэрства Замежных Справаў, цэнзуру Міністэрства Бяспекі. Гэтая кніга змінічала толькі строга ўстаноўленыя факты. Тым не менш два гады пасля выхаду кніга Некрыча была забраная з бібліятэкаў, а сам аўтар быў выключаны з партыі".

У правдомове да свае кнігі Некрыч, між іншага, піша: "Есьць толькі адна праўда. І пра гэта з суроўай прасыціней сказала савецкаму народу Камуністычнае партыя Савецкага Саюзу, што асу́дзіла на XX і XXII звездах партыі паважныя памылкі, народжаныя культам асобы Сталіні".

Вось як у духу пастановаў двух партыйных звяздаў Некрыч апісвае ў сваёй кнізе першыя гадзіны на-

НЕ, НЕ "ЗАБЫТЫ БОГАМ КРАЙ"!

РАМАН ПРА БЕЛАРУСКУЮ НАФТУ

Пасля значнай колькасці апавяданняў і аповесьцяў на тэмы із сучаснага беларускага савецкага жыцця, што звязаліся на працягу колькіх мінульых год і былі прыхільні ацэнены крытыкай, малады беларускі пісьменнік Леанід Гаўрылкін выступіў летасць у красавіковым і травенікім нумары часапісу "Полымя" зь першымі сваімі раманамі. "Не могу без цыбе". А раман гэты наауглі першы ў беларускай літаратуре буйнейшы твор на вельмі ўдзячную ѹ не пачатую яшчэ тэму — пра пошуки ѹ адкрыццё на Палесці беларускай нафты.

Адкрыццё беларускай нафты было ўспрынятае на Беларусі як важная гісторычнае падзея ня толькі эканамічнага, але й палітычнага падзея нафты.

Цытата з кніжкі Аляксандра Некрыча, з раздзела „Дзень, калі пачалася вайна":

"3-я гадзіна 45 хвілін. Зь нямецкай боку пачынаецца артылерыйскі агонь. У паветры нямецкія бамбардыроўшчыкі. На працягу 45 хвілін па цэлай савецкай граніцы фашыстыкі агрэсары вядуть настуপі..."

„Масква. Раніцай 22 чырвень... Пасля выдаіння дырэктывы № 1, нарком абароны пачынае званиць па акругах, выясняе аставствы... За кароткі час нарком Цімашэнка чацверы раз звоніць у штаб Захоўненія асобнае веннае данія. Выслухаўшы яго, нарком кажа: „Таварыши! Болдзін, улічвайце, ніякіх дзеяньніў супраць Немцаў бяз нашага ведама не прадпрымаць. Падаю вам да ведама й прашу перадаць Паўлаву, што таварыши Сталін не дазваляе адкрыцца артылерыйскага агоня па Немцаў". Болдзін крэтыць у трубку: „Як-же так? Нашыя-ж войскі вымушылі адступіцца. Гараць гарды, гінуць людзі!" Болдзін настойвае на безадкладным увядзенні ѹ дзеяньніцаў мэханізаваных, стралковых часціц артылерыйскіх асаблівасці. Адказ наркома гучыць: „Ніякіх іншых мераў не прадпрымаць, апрача разьведкі ўглыбкі тэрыторыі праціўніка на 60 кіламетраў..."

„Ужо мінула трэця гадзіна пасля пачатку вайны. А 7-я гадзіне 15 хвілін 22 чырвени нарком абароны выдаў дырэктыву: адкрыць актыўную наступальную дзеяньні супраць...

Весь у якім хаосе, у поўнай недарыхаванасці да вайны гінулі першыя сотні, а пасля ѹ тысячы савецкіх салдатаў і беларускага жыхарства.

І калі цяпер партыўныя дзеяньні яхуць праводзіцца конкурсе, у якім адным з галоўных крэтырый мае быць „паказ работы Камуністычнай партыі па ўмацаванню абаронадзельнікаў Савецкага дзяржавы", дык нельга забывыцца на факты мінуўшчыны. Моладзь трэба ўзгадаўшы на ўсёй праўдзе пра вайну ѹ паваенны часы, казаць ёй і пра герайзм і пра трагізм, а ў тым ліку пра то, што адразу-ж пасля вайны тысячы тых, што змагаліся з фашызмам, самі трапілі ѹ сталінскіх турмы ѹ канцлягеры, як гэта зь нямецкай міністэрнай мастацкай сілаю апісай Салжаніцын у сваёй кнізе „Архіпэлаг Гулаг".

Да чаго вядзе гэтак званага "масавага герайзму" савецкіх людзей і савецкай арміі ў гадоў Другое сусветнае вайны, у якой "вызваленіе ад нямецка-фашысткіх захопнікаў" было толькі адным з эпізодаў? Якой цяною гэты герайзм быў аплачаны? Сярод невялікага ліку савецкіх публікацый, у якіх мінуўшчына падаецца ў няпрыхарашваным съвітле, трэба называць кнігу Аляксандра Некрыча "1941. — 22 июня". Гэта тады-ж і пачаліся падзеі, якія цяпер будуць насытліць удзельнікі конкурсу.

Пасля выдаіння дырэктывы № 1, нарком абароны пачынае званиць па акругах, выясняе аставствы... За кароткі час нарком Цімашэнка чацверы раз звоніць у штаб Захоўненія асобнае веннае данія. Выслухаўшы яго, нарком кажа: „Таварыши! Болдзін, улічвайце, ніякіх дзеяньніў супраць Немцаў бяз нашага ведама не прадпрымаць. Падаю вам да ведама й прашу перадаць Паўлаву, што таварыши Сталін не дазваляе адкрыцца артылерыйскага агоня па Немцаў". Болдзін крэтыць у трубку: „Як-же так? Нашыя-ж войскі вымушылі адступіцца. Гараць гарды, гінуць людзі!" Болдзін настойвае на безадкладным увядзенні ѹ дзеяньніцаў мэханізаваных, стралковых часціц артылерыйскіх асаблівасці. Адказ наркома гучыць: „Ніякіх іншых мераў не прадпрымаць, апрача разьведкі ўглыбкі тэрыторыі праціўніка на 60 кіламетраў..."

„Ужо мінула трэця гадзіна пасля пачатку вайны. А 7-я гадзіне 15 хвілін 22 чырвени нарком абароны выдаў дырэктыву: адкрыць актыўную наступальную дзеяньні супраць...

Весь у якім хаосе, у поўнай недарыхаванасці да вайны гінулі першыя сотні, а пасля ѹ тысячы савецкіх салдатаў і беларускага жыхарства.

І калі цяпер партыўныя дзеяньні яхуць праводзіцца конкурсе, у якім адным з галоўных крэтырый мае быць „паказ работы Камуністычнай партыі па ўмацаванню абаронадзельнікаў Савецкага дзяржавы", дык нельга забывыцца на факты мінуўшчыны. Моладзь трэба ўзгадаўшы на ўсёй праўдзе пра вайну ѹ паваенны часы, казаць ёй і пра герайзм і пра трагізм, а ў тым ліку пра то, што адразу-ж пасля вайны тысячы тых, што змагаліся з фашызмам, самі трапілі ѹ сталінскіх турмы ѹ канцлягеры, як гэта зь нямецкай міністэрнай мастацкай сілаю апісай Салжаніцын у сваёй кнізе „Архіпэлаг Гулаг".

Да чаго вядзе гэтак званага "масавага герайзму" савецкіх людзей і савецкай арміі ў гадоў Другое сусветнае вайны, у якой "вызваленіе ад нямецка-фашысткіх захопнікаў" было толькі адным з эпізодаў? Якой цяною гэты герайзм быў аплачаны? Сярод невялікага ліку савецкіх публікацый, у якіх мінуўшчына падаецца ў няпрыхарашваным съвітле, трэба называць кнігу Аляксандра Некрыча "1941. — 22 июня". Гэта тады-ж і пачаліся падзеі, якія цяпер будуць насытліць удзельнікі конкурсу.

Пасля выдаіння дырэктывы № 1, нарком абароны пачынае званиць па акругах, выясняе аставствы... За кароткі час нарком Цімашэнка чацверы раз звоніць у штаб Захоўненія асобнае веннае данія. Выслухаўшы яго, нарком кажа: „Таварыши! Болдзін, улічвайце, ніякіх дзеяньніў супраць Немцаў бяз нашага ведама не прадпрымаць. Падаю вам да ведама й прашу перадаць Паўлаву, што таварыши Сталін не дазваляе адкрыцца артылерыйскага агоня па Немцаў". Болдзін крэтыць у трубку: „Як-же так? Нашыя-ж войскі вымушылі адступіцца. Гараць гарды, гінуць людзі!" Болдзін настойвае на безадкладном увядзенні ѹ дзеяньніцаў мэханізаваных, стралковых часціц артылерыйскіх асаблівасці. Адказ наркома гучыць: „Ніякіх іншых мераў не прадпрымаць, апрача разьведкі ўглыбкі тэрыторыі праціўніка на 60 кіламетраў..."

„Ужо мінула трэця гадзіна пасля пачатку вайны. А 7-я гадзіне 15 хвілін 22 чырвени нарком абароны выдаў дырэктыву: адкрыць актыўную наступальную дзеяньні супраць...

Весь у якім хаосе, у поўнай недарыхаванасці да вайны гінулі першыя сотні, а пасля ѹ тысячы савецкіх салдатаў і беларускага жыхарства.

І калі цяпер партыўныя дзеяньні яхуць праводзіцца конкурсе, у якім адным з галоўных крэтырый мае быць „паказ работы Камуністычнай партыі па ўмацаванню абаронадзельнікаў Савецкага дзяржавы", дык нельга забывыцца на факты мінуўшчыны. Моладзь трэба ўзгадаўшы на ўсёй праўдзе пра вайну ѹ паваенны часы, казаць ёй і пра герайзм і пра трагізм, а ў тім ліку пра то, што адразу-ж пасля вайны тысячы тых, што змагаліся з фашызмам, самі трапілі ѹ сталінскіх турмы ѹ канцлягеры, як гэта зь нямецкай міністэрнай мастацкай сілаю апісай Салжаніцын у сваёй кнізе „Архіпэлаг Гулаг".

Да чаго вядзе гэтак званага "масавага герайзму" савецкіх людзей і савецкай арміі ў гадоў Другое сусветнае вайны, у якой "вызваленіе ад нямецка-фашысткіх захопнікаў" было толькі адным з эпізодаў? Якой цяною гэты герайзм быў аплачаны? Сярод невялікага ліку савецкіх публікацый, у якіх мінуўшчына падаецца ў няпрыхарашваным съвітле, трэба называць кнігу Аляксандра Некрыча "1941. — 22 июня". Гэта тады-ж і пачаліся падзеі, якія цяпер будуць насытліць удзельнікі конкурсу.

Пасля выдаіння дырэктывы № 1, нарком абароны пачынае званиць па акругах, выясняе аставствы... За кароткі час нарком Цімашэнка чацверы раз звоніць у штаб Захоўненія асобнае веннае данія. Выслухаўшы яго,

КПЗБ і АСЭНСАВАНЬНЕ МІНУЎШЧЫНЫ

На канец кастрычніка 1973 г. прыпадалі 50-я ўгодкі ад стварэння Кампартыі Заходнія Беларусі (КПЗБ). Падзея гэта была адзначана ў друку БССР артыкуламі, у якіх мінуўшчыны пагвалчанамаўчаным. Юблейныя артыкулы пра КПЗБ, надрукаваныя ў органах ЦК Кампартыі Беларусі газетах „Звязда” і „Советская Белоруссия”, напісаныя ўпоперак ня толькі некаторым важным фактам, але й аднаму прынцыпаму выказванню ў сёлетнім кастрычніцкім нумары часапісу „Народнае асьвета”. У гэтым часапісе кандыдат гістарычных навукай Коршук піша пра ўзгадаванье сучаснае студэнцкое моладзі „на граічнай гісторыі КПСС”. Аўтар артыкулу пераказвае прынцып пазнаванья й разуменія мінуўшчыны, сформуляваны на Х-м пленуме ЦК КПБ. Вось які гэты прынцып: „Бяз глыбокага вывучэння і асэнсаваньня шляху пройдзенага старайшыні, бяз умелага выкарыстанні ў практичных спраўах іх вопыту, німа правільнага, марксыцка - ленінскага разуменія сучаснасці й будучыні”.

„Бяз глыбокага вывучэння і асэнсаваньня” шляху Кампартыі Заходнія Беларусі, зразумела, таксама ні можа быць „правільнага разуменія сучаснасці й будучыні”. Дзеля гэтага разуменія трэба, каб аўткам „вывучэння і асэнсаваньня” сталіся перасьледы сяброў КПЗБ ня толькі польскаю мову, але й уладаю савецкаю. Бо калі толькіская ўлада перасьледавала заходнія беларускіх камуністых турэмным зняволеніем, дык савецкая ўлада дадавала да гэтага ў расстэрэлі.

Кампартыя Заходнія Беларусі ў 1938 годзе, разам з Кампартыямі Польшчы і Заходнія Украіны, была зыліквідавана, як арганізацыя, а затым былі палікіраваны фізычна й шмат якія ўсянія дзеячы.

Якое асэнсаванье павінна дадзіць сучаснае моладзі гэтому жахлівому факту? Перш-наперш сам факт мусіў бы быць выцягнуты на ўзверх. Паводле афіцыйнае вэрсіі, ляканічна зафіксованае, прыкладам, у Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, Кампартыя Польшчы, а разам з ёю, як ўсянія складовая частка Кампартыі Заходнія Беларусі, „была лжыва абінавачаная ў праінічені варожкі агенцтвы, якія ў яе кірауніцтве” і... „распушчаная”.

Ці прафаваў хто-небудзь з партыйных гісторыкай разбарацца ў пытанні, адкуль узялося было гэнае „лжыва абінавачанье”? Хто яго схаваў? Польская дэфэнзыў? А можа Гітлер? А можа Сталін?.. Хаваўсяўся-ж падобны абінавачаны ў Крамлі супраць іншых бязвінных ахвяраў!

У другой палавіне 50-х і першай палавіне 60-х гадоў былі пэўныя

надзеі ў сымптомы, што можа ѹ дойдзе да ўстанаўленьня й паданьня да публічнага ведама ѿсце праўды пра Кампартыю Заходнія Беларусі. У 1956 годзе ў Менску на нарадзе ў пытаннях гісторыі КПЗБ гаварылася пра ту атмасферу, у якой КПЗБ, як арганізацыя, спыніла раптам сваё ѹстанаванье. Як запісаны ў вераснёўскім нумары „Камуніста Беларусі” за верасень 1956 году, „усе выступаючыя таварыши з вялікай горыччы ўспамінали, як нейманівка цяжка ўспырнілі тысячи члену КПП, КПЗБ і КПЗУ несправядлівія абвінавачаныні, выстаўлены ў 1938 годзе супраць Камуністычнай партыі Польшчы. Вакол КПЗБ і яе члену была створана цяжкая атмасфера падазронасці й недавер’я”. Нагадайма тут, што не забаве пасыль гэлага, у 39-м годзе на Заходнію Беларусь прыйшла толькі Чырвоная Армія, але й аддзелы НКВД, ад якіх „цяжкая атмасфера падазронасці й недавер’я” абраўнілася ў яшчэ цяжкай атмасфера арыштуй і рассстраляў быльых заходнія беларускіх камуністых. Як жартавалі тады чорным гумарам: лепш было бы быць паліцыянамі ці асаднікамі, як камуністых.

Дваццаты звезд КПСС паклаў бы пачатак працесу рэгабілітацыі ахвяраў сталінска-партынага тэрору, і некаторыя факты ў вельмі агульных абрывах былі ўсё-ж афіцыйна съпіверджаны (праўда, без належнага асэнсаванья іх).

У 1964 годзе ѿ восьмым нумары маскоўскага часапісу „Коммунист” зявіўся быў родакінны артыкул пад заг. „За правільнае насыплены гісторыі Кампартыі Заходнія Беларусі”. У ім, між іншага чытаєм: „На рэвалюцыйным і нацыянальна-вызвольным руху ў Заходнія Беларусь адбіліся неапрадаўданныя рэпрэсіі ў 1933 годзе ў дачынені да быльых кіраўнікоў БСРГ, што знаходзіліся ѿ БССР. Былыя дэпутаты польскага сойму Валошын, Вальнец, Гаўрылік, Грэцкі, Дварчанін, Крынчык, Мятла і Рак-Міхайлоўскі, а крыху пасыль Тарашкевіч... былі хвальшыны абінавачаны ў кантрэвалюцыйнай змове ў арыштаванія. Разам з імі былі арыштаваны таксама і некаторыя кіраўнічыя працаўнікі КПЗБ Барбровіч, Капуцін, Кінцівіч, Родзевіч і іншыя”.

У тым-же восьмым нумары „Коммуниста” пісалася й пра роспушкі Кампартыі Заходнія Беларусі. Часапіс съцвярджаў: „Перад роспушкай адбыўся рэпрэсіі ў 1937 годзе кіраўнічых працаўнікоў КПП, КПЗУ і КПЗБ, што знаходзіліся ѿ Маскве, Кіеве, Менску і іншых гарадох. У ліку арыштаваных былі гэта гэта выдатныя дзеячы КПЗБ, як Вольф, Ізель, Лагіновіч, Майскі, Маслоўскі, Мартэнс, Альпінскі, Розніштайн,

САЛЖАНІЦЫН ПРА НЕРАСЕЙСКІЯ НАРОДЫ

Шмат дыскусіі вядзеца ціпер вакол паглядаў расейскага пісменнік-выгнанца Аляксандара Салжаніцына на нацыянальнае пытанье ѿ Савецкім Саюзе, шмат выказваеща супярэчлівых думак пра Салжаніцына. Спрачкі ўзгарэліся асабліва пасыль гэта, як парыкі выдаўцаў ІМКА-Прэс выдали асобным выданьнем Салжаніцынаў „Ліст да праўадыроў Савецкага Саюзу”. Ліст гэты ведамы ѿ двух варыянтаў: неафіцыйным (тым, відаць, які быў высланы савецкім „правадыром” у верасень 1956 году), ды афіцыйным (крыху скарочаным і зынчаным), які ў памырацца цяпер на Заходзе. Назавём іх умоўна першым і другім варыянтамі.

У першым варыянце Салжаніцыні кажа, што ён „пераважна ўстурбаваны („озабочен”)) доўлю якраз расейскага народу” (б. 6); у другім варыянце: „пераважна ўстурбаваны я долю якраз расейскага й украінскага народу” (б. 7).

Да аўбовых варыянтаў, ужо ѿ чарсе друкаванья іх у Парыжы, Салжаніцын дадаў зноскау, да кожнага варыянту ліста іншы варыянт зноска.

Да першага (неафіцыйнага):

„Пэўна-ж, гэтае перанясенне раг. зн. перанясенне цэнтра расейскага, нацыянальнае дзеянасці. на Паўночн-Усход, у Сібір — рэд., на Радзімі ці пазыней павінна прывесці да таго, каб мы зынялі сваю апеку з Усходніх Эўропы, з Прыбалтыкі, з Закаўказзя, з Сярэдняе Азіі, матчмыа ѹ з часткі цяпералінне Украіны. Ня можа быць і мовы пра гвалтоўнае ўтрыманье ѿ межах нашае краіны якое-небудзь ускраінае нацыі”. (б. 27).

Тая-ж зноска да афіцыйнага варыянту:

„Пэўна-ж, гэтае перанясенне раг. ці пазыней павінна прывесці

да таго, каб мы зынялі сваю апеку з Усходніх Эўропы. Таксама мы можа быць і мовы пра гвалтоўнае ўтрыманье ѿ межах нашае краіны якое-небудзь ускраінае нацыі”. (б. 28).

Магчыма, з часам сп. Салжаніцын выкажацца шырай пра нацыянальнае праблемы Савецкага Саюзу да выявіць выразней сваё стаўленыне да іх.

АНТАРЫІСКІ ЦЕНТР ДАБРАЗЫЧЛІВАСЦІ

Пад гэтым назовам (паангельску: Antwerpse Уэлкам Гаўз) быў афіцыйна адчынены праект Антарыіскага ураду для новаўрыбыльных у Правінцыю, што месціцца ѿ Таронце пры 8 Еўр стрыт, пры масавым удзеле запрошаных гасцей. Прект гэты — дагэтуль адзіная адмысловая ўстанова ѿ Канадзе, дзе можна атрымаць парады й дапамогу новаўрыбыльным у спраўах асекурацыі юнчынія, уладжаныя, працы ѹ інш. Тут робяцца разюмэ, перацюніваючы адукацыйны й прафесійны дакуманты, а таксама вядуцца аргентынскія курсы ѹ курсы ангельскага мовы. Для бяднішых выдаецца бясплатна волатка. Аблуговы пэрсанал, якім кіруе сп. Даен Гітан, гаворыць амаль на ўсіх мовах. На імпразе прысутнічае прафесійны прадстаўнік „Беларус” А. Маркевич.

КАТАЛЁГ „ПАГОНІ”

Беларускі Мастацка-Выдаўецкі Клуб „Пагоні” выдаў каталог кніжак, выдаўзеных як на Заходзе, гэта і ў БССР, якія знаходзяцца ѿ ягонай прадажы. Каталёг можна атрымаць, зварочваючыся на наступны адрэс Клубу: Byelorussian Publishers and Arts Club „PAHONIA”, 524 St. Clarens Ave., Toronto, Ont., N3W 7 Canada.

Сяменікаў, Славінскі, Словік, Харужа, Шоламаў, Янкоўская і шмат іншых”.

Часапіс „Коммунист” урачыста заўяўляў у 1964 годзе: „22-ті звезд КПСС, працягваючы лінію, назначаную 20-м звездам, яшчэ раз пасцяў заданыне да канца възлімінаваць перакручваны, што мелі месца ў веставінах культуры асобы Сталіна, установіць гісторычную працу”.

Добрай нагодаю дзеля ўстанаўленьня гэтае праўды былі 50-я ўгодкі ад заснаванья Кампартыі Заходнія Беларусі. На 1973 год прыпадалі таксама ѿ 35-я ўгодкі ад яйнага працесу - ліквідацыі. Нажаль, нагода ня была выкарыстана ѿ ніводным органе партынага друку. Кампартыя, што памэзана заве ѿсіе „сумлённем эпохі”, ня можа здабыцца сяньня на сумленнае ўстанаўленьне гісторычных фактаў і съмелае асэнсаванье свае-ж

мінуўшчыны. Сучасная партынага гісторыяграфія не можа даць рады ѿ тэмаю пра паліцыні ўзор на быўлымі дзеячамі Кампартыі Заходнія Беларусі. Савецкая праpagанда, як штраус, хавае галаву ѿ пяскоў формулы пра завойстраваны ѿ часах міністраў сусідаваньня ідэялігічны канфлікт, а значыцца пра павышаную ролю аднапартийнае цензуры, што прыводзіць да прамоўчанья фактаў мінуўшчыны. Вось чаму тут варта пайтрыць тую формулу (выгінуўшы зе яе прааганда-палітычную фразалётію), якую знаходзім у згадаваным артыкуле Коршука ѿ „Народнай асьвете” пра выхоўванье сучаснае моладзі на „граічнай гісторыі КПСС”:

„Без глыбокага вывучэння і асэнсаванія шляху, пройдзенага старэйшыні, няма правільнага разуменія сучаснасці й будучыні”.

Я. Запруднік

КАРЭКТА

У завяршанскай газэціне „Голос Радзімы” (№ 7 за люты 1974) надрукаваны верш-пародыя нейкага Аントся Філядэльфійскага, які сказана ѿ рэдакцыйнай зацемкі да верша-пароды, „на страшэнна сумнія калядныя вершы, зъмешчаны ѿ вапошнім нумары леташняга „Беларуса”.

Для пашкіўлінага імпэту Раб „Філядэльфійскі” Наглытаўся вінагроту З кагабеўскай місці

І ўпадобіўся астопку, Што разносіць лужы... Не дадаў яму Бог клепку, Дык чайпе задужа.

Шкода часу супярэчыць КГБ-суб'екту. У некаторыя ўсё-ж рэчы Я ўнісу карэкту:

У Станкевічавай касе ёсьць і недастача, Але так, як у калгасе, Пацукі на скачуць.

„Беларус” для Беларуса — Не „Звязда” бяз зоркі. Ахвяруюць бяз прымусу Сотні і пяцёркі.

Ёсьць лады ѿ нас і нялады Да ў ваднім мы ѿ згодзе: Да савецкае улады й жабракі на пойдзем.

Хоць, як кажуць, для Ахрэма, Што ѿ пятлю, што ѿ мора... Усё-ж валей к Пяцяру Ярэму, Як у „чорны воран”

Андрэй Камароўскі

УСЕ ПАКИНУ

Я жыву ні бедна, ні багата: Маю сэрца, а яшчэ душу. У бяз вокаў ледзянную хату, Як і кожны, вельмі не съплю. Завязуць мяне туды калісці, Дзе ні слызэ, ні песьня дагаріх.

Нада мной у міжплянэтны высьціг Паліціцы агністыя стагі. Я пайду ѿ бязъмежкі. ..Не загіну. Бэль месяц, сінью зару —

Усё для вас, каханыя, пакіну, Толькі ѿ вечнасці душу забяру.

1974

Міхась Кавыль

ДАЛЕІШНІЯ АХВЯРЫ НА ФОНД БЕЛАРУСКІХ ПАДРУЧНИКАЎ

Зас

ВЫСТАУКА ВЫЯУЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

(ЗАКАНЧЭННЫЕ, ПАЧАТАК У ПАПЯРЭДНІМ НУМАРЫ)

Пётр Мірановіч — Сын, алей

Mihaas Naumovіch naiперш скulьptar. Na выстаўцы, nажаль, ne арыгіналы, а толькі фатадымкі дзесяці ягоных скulьptурных працаў. Найбліжэшай нашаму сарцу рэзельфная скulьptura ў камені з 1956 г. на помінку сьв. памяці кампазытара Mіkolya Ravenскага ў Люзвене, Бэльгія. Яна прадстаўляе фігуру прыкленкнушага на адно калена маладога мужчыны, што заснуну скланішы галаву на левую руку, у правай, апушчанай да зямлі, камэртон. Пазыцыя голага цела, рук, ног галаўы гарманійная, як песня заснулага Песьняра. Mihaas Naumovіch і выдатны графік. З графікі на выстаўцы паказаная была абгортка кнігі Я. Купала „Спадчына” (1955 г.) ягона праекту.

I працы Mіkala Saўki (Bryusel', Бэльгія) прадстаўленыя толькі фотамі. Зіх відаць, што мастак валодае малярскай тэхнікай высокая якасці ды што тэматыка ёй характар ягоных працаў адрозненіе ад рэшты працаў на выстаўцы. У творах Mіkala Saўki заўважаецца добрая долі сымбалізму, экспрэсіянізму, ледзь не сур'ялізму.

Усе паказаныя на выстаўцы працы Barysa Danilokha з галіны графікі: праект угодкавае маркі Dok-tara Skaryny, загалоўкі ды вокладкі розных выданьняў. Beszaganным выкананнем дэталяў рисунку, літаграфіі ды бездакорна кампазыцыяй цэласці адзначаецца ягоная вокладка нотнага зборніка. Э. Zubkovіch „Kрай мой васільковы” — мастакі акорд, якім графік дасканальнай ўводзіць у настроі лір'чных песьняў выдатнае кампазытаркі.

Прытушанае бронзава-зялёнае гамаю праз воды шырокие ракі пепрагнулася пружкі дугі сталёвага мосту. На далёкім-жа березе між імі ды мігатлівымі адбіткамі ў вадзе пад імі, калышацца хварбныя сілуэты небаскробаў вялікага места на абраце Nadzi Kudascavай „Мост”.

Dасягнутым адзінствам кампазыцыі ёй колеру ўражае, сэжэтна здавалася-б вельмі-ж сціплы, прости натураморт чёмна-бронзавага тона. Элеанора Норык — збан з пучком галінак. Натуралистичны, беспасярэндн ў сваіх жывых хварбах натураморт Aляксандры Staganaўčica з каўнум, сінявым збанком, гранкамі вінаграду.

Надзяя Кудасава — Мост, алей

Дэльце кампазыцыі Янкі Юхнаўца паглыбліваюць свой беспасядэні эстэтычны эфект, калі іх уважна прапінкніць думкаю. Да гэтага заахвочваюць і дадзеныя им мастаком назовы: „ Так казаў Заратустра” ё, „Дрэва мудрасці”!

Пярэдзіем да франтавое, эфектнае ў ваду цэласць скампанаванае сцяны. Кідаюцца ў вочы два вялікія алейныя абрэзы Ст. Тамары „Самата прастораў” і „За сонцам”. Але чар працаў Ст. Тамары хаваецца не ў яе вялікіх палотнах, а ў медзярытах. Іх назіраць імі захапляцца можна толькі зусім зблізка.

Абрац іншага характеру, што здаётся робіць уражанье, гэта „Вялікая якое ў сваіх духовых патрэбах ста-мастакства да недасягальных вышы-

Пятніца” Iwonki Suryvili, а як на-ведальнікі выстаўкі яго назвалі, „Плач Багародзіцы”. Абраз абстрактны, з выразнай прадметнай асновай, выкананы з чырвонага і сінягага матарыялу насышанага. Ягоны моцны эмасціянальны эфект дасягнуты агранічнінем да мінімум і вастрыніем, як колераў, гэта і формы кампазыцыі. На чырвонам полі выгнутая ў верхніх частцы, сіняя вузкая плюшча — фігура Багародзіцы. Пад аранжавым полем твару, на сіней відраткі, малое чырвонае поле — рука. З ачай капаюць вялікія кроўлі сълёз.

Ды ў Iwonki Suryvili ёсьць працы, на якія трэба глядзець зблізка. Такой працай ёсьць рисунак тушам „Жанчына, 1972”. I гэты абраз характэрны скучасцяй дэталяў і колераў. На белым фоне чорная фігура, але колькі ў ёй жыцця ўзыметься! (Глядзі „Беларус”, № 189 — Выстаўка абрац Iwonki Shymansc-Suryvili). Падобныя харарактар мае рисунак тушам „Царква ў Сынкавічах” — простая чорная форма на белым фоне. У 60-х гадох мастака гэту самую тэму трактавала іншаки, бойей апавядальна. Каля структуры

Людміла Махнюк — Бэз, алей будынкіны былі дрэўцы ды над ёю воблакі. Праз зредкаваньне навакольных дадаткаў царква здавала на манументальнасці інчым не за-калочанай чысціні ёе простай, а так дзіўна ўгачытай, формы. Способ зарысоўкі гонты, цэглы, вокнай у цяжкіх сценках, стаўбуй, дae адчуваньне саліднасці архітэктуры старадаўній беларускай сівятыні.

Творы, як „Жанчына, 1972”, „Царква ў Сынкавічах” субтэльныя ў іх выкананыні, вымойных, кожнай рыской, кожнай кропкай пяра, моргучы быць предметам раздуму ёй аса-лоды ў віставінах близкога іх назіранья.

На выстаўцы было нямала патрэтаў. Кажны з іх іншы ё пасвойму цікавы, „Патрэт сына” Pётры Mірановіча выкананы з такой любасцяй, якую мастак уклалу ў сіняву ачей, падкрэсленую сінім беражкам відраткі, у мяккасць формаў, лініяў і хварбай, у старанае заканчынне абрэза, што на яго міла глядзець. Але твар хлапца не ідалізованы. Ён мае свой харарактар, сваё спакойнае „я”.

Зусім з іншым пачуцьцем мастак Aляksandr Ramanoўski, нажаль ужо не сярод жывых, скачам рыса-ваў патрэт Lenina: цынічны бяз-дышны інтэлеккт дактрынера-фана-тика, які для дасягнення задуманыя моты не паўстрымаваецца ёй перад жорсткай расправай над мілёнамі няявных ахвяраў. Сын віцебскага работніка, A. Ramanoўski, мастакства вывучаў на Віцебскім мастацкім тэхнікуме. У яго свой апрычоны стыль. Пэўнасць і вымойнасць ліній маюць усе ягония накіды туши.

Аўтапатрэт Iwonki Suryvili — праста неверагодна, каб гэта імі мінімальнімі сродкамі, колькі ліній і алаўкі, дасягнуць максымальнімі плястычнымі пэхаліячыні эфект.

Свомы для яе стыльно і алейны патрэт дачкі Гані.

Вылі яшчэ два, з рознай інтэрпрэтацыяй, патрэты Якуба Коласа — Уладзімера Шыманца ў Зымітры Чайкоўскага, драварыты патрэт доктара Францышка Skaryny Ст. Тамары, аўтапатрэты Mіhaas Naumovіча, Mіkala Saўki і Людмілы Mахнюк.

Нельга ня ўспомніць працу P. Mірановіча „Жніво” ў „Бура ў жніво”, ды В. Жаўняровіча „Бабкі”. У іх выражаная настальгія па родных палетках імі мастакоў, але ёй беларускага грамадзства за мяжой,

Iwonka Surywila — Аўтапатрэт Алавік

віць вымогу сваім майстром выя-ленчага мастакства гэту патрэбу зап-спакоіць. Ці-ж не высакародная гэта функцыя мастакства!

На гэтым месцы так і напроша-ваеца пытанье, да якой ступені беларуское выя-ленчага мастакства за-мяжой бяра свае вытокі з беларус-ка культуры?

Pаўуль Klee ў сваіх лекцыях аб мадэрністстве ў Ені ў 1924 г. прыраўноўваў мастака да ствала дрэва, якое, каб стварыць карону дрэва — мастакства — цягне сокі, творчыя імпульсы з сваіх карэніні. Колькі-ж творчых імпульсаў у нашых мастакоў выцякае з роднага караня беларускай культуры?

Kалі перагледзім сьпіс удзельнікаў выстаўкі ў іхніх працаў, дык за-важым, што ў творах бальшыні мастакоў выступаюць беларускі элемэнты. A менавіта яны ёсьць у працах: Barysa Daniloka, Biktara Žaўniarovіча, Jazepa Kazlyakouскага, Людмілы Mахнюк, Pётры Mірановіча, Mіhaas Naumovіча, Iwonki Surywili, Ст. Тамары, Zymitry Chajkoўskага, Uladzímera Shymancza. Выпльываюць яны з беларускага фальклёру, беларускай архітэктуры, беларускай гісторыі, літаратуры, музыки, беларускага быту.

Ljudmila Mahnuk — Rosy, alej

Значная частка мастакоў радзілася на сваіх бацькаўшчыніх іхнія ёю духовая лучнасць натуральна. Ale ё на-адзінца ў іншай краине яшчэ не абазначае згубіць карэнную сувязь з культурай і традыцыямі сваіх бацькоў. Культура передаецца з пакаленія ў пакаленіе пры-каленцтвай волі гэтыя галавы, якія вялікімі ахвяраў, іхняя карона-мастакства будзе артыгнальным, непаўторным, вялікім, а іхняя памяць народзе вечнай. Ale выслі-каў траба, каб кропніцу творчых сі-лаў — скарбы нашай і нашых пра-даўніх культуры, пазнаць, пранікніць розумам і сэрцам. Dы які гэта мастак, што на яго шукаете кропніцу творчых сілаў?

Канчайчы свае, як наведальніцы, уражаныні ў спасцяцірі з выстаўкі, хачу выказаць прызнаньне для Беларускага Інстытуту Навукі й Ма-стакства за пасльпехавае зорадзіванне няяліткай, а гэта вакнай, задумы — наладзіць выстаўку працаў беларускіх мастакоў за мяжой. Выс-таўка ўжо ўскalыхнула наш мастак-ца кі сіві, ве-лікі, будзе стыムулам да больш інтэнсіўнай працы ёй творчых сілаў?

Разам з прызнаньнем выказаў ёй пажаданьне: хай супольны высілак

ПЫТАНЬНЕ ТЭСТАМАНТАУ

Пытанье тэстамантау даўно ужо насыпела ў яго добра лад яно павінна было быць пастаўленым на-шымі маладымі прапоўнікамі, што вы-шлі з амэрыканскіх університетаў, ведаюць амэрыканскія законы ёй, якіх ніхто, разумеюць практычную не-абходнасць тэстамантаў. Пры гэтым, аднакам, маёмы апошні тэстамант". Гэта робіцца і ў тым выпадку, калі ніякіх пад-праўдных тэстамантаў ня было. Робіцца гэта дзяля таго, каб паказаць, што собственік (аўтар) тэстаманту ведаў пра тое, што толькі найзан-шайшы тэстамант мае моц закону. Значыць, паралельных тэстамантаў (тэстамантаў напісаных у той самы дзень) не магло быць.

Калі-ж былі напісаныя тэстаманты ў ранейшым часе, трэба даба-віць: „і гэтым уніважнію тэстаманты, напісаныя мною... 19... 19...”. Гэта ўзноў дзеля таго, каб усыцерагчыся хвалышывак па смерці. Часамі людзі ўмекоў пад-рабляць даты напісаныя самога тэстаманту, асабіўна тады, калі ўжо напісаныя съветкі, што падпісаныя тэстаманту, ня відзяліліся.

Тэстамант, паангельску Last Will and Testament, азначае апошнюю волю ёй съветчаныне, г. з. жаданьне собственіка тэстаманту, як ягонай маёмы амасць павінна падзелена. Ці не раздзелена ды каму пера-дадзеная па ягонай съмерці. Съве-тчаныне азначае подпіс штонайменш дзвюх асобаў, якія зьяўляюцца съветкамі, што тэстамант быў напісаны ў съветчаныне падпісаны з добрае волі — бяз прымусу ёго што собственік тэстаманту ў часе ягонага падпісання находзіўся пры сваім цвярозым розуме: я быў зъдзяцінелым, ні звар'яцелым, ні п'яным.

Тэстамант, паангельску Last Will and Testament, азначае апошнюю волю ёй съмерці, падпівальнік. Можна бы-ло бы прагадаць масу прыкладаў з бацькаўшчыны, калі паслья съмерці галавы сям'і бяз тэстаманту, дзеці цягніліся па судох, у выніку чаго самі даходзілі амал да жабраўца, а бацькаўкам маёмы амасць, за якую судзіліся, пераходзілі памалу ў кішні адвакатаў.

За мінулыя дваццаць з лішнім гадоў у Амэрыцы мы прыдбалі лад-ную маёмы амасць з разлікам пакінуць нешта нашым дзесяці, каб ім палегчыць жыццё іх, як кажуць, памагчы „стась на ногі”, а іншыя пляціць, каб пры больш спрыяль-ных абставінах памагчы сям'і на бацькаўшчыне. Ня маючы тэстаманту, у якім гэткі пляні быў раз-важна азначаны, гоныя жаданьні ня могуць быць ужыццёўлены.

У Амэрыцы, паслья съмерці галавы сям'і, калі не пакінёут ёй тэстамант, на ягоную маёмы амасць умешва-ецца дзяржавай паслья съмерці галавы сям'і, якія будзе артыгнальным, непаўторным, вялікім, а іхняя памяць народзе вечнай. Ale выслі-каў траба, каб кропніцу творчых сі-лаў — скарбы нашай і нашых пра-даўніх культуры, пазнаць, пранікніць розумам і сэрцам. Dы які гэта мастак, што за-стался паслья адліку пасльмертных падаткаў і адміністрацыйных кош-таў, аддаецца на 6-ай бачыні?

Канчайчы свае, як наведальніцы, уражаныні ў спасцяцірі з выстаўкі, хачу выказаць прызнаньне для Беларускага Інстытуту Навукі й Ма-стакства за пасльпехавае зорадзіванне няяліткай, а гэта вакнай, задумы — наладзіць выстаўку працаў беларускіх мастакоў за мяжой. Выс-таўка ўжо ўскalыхнула наш мастак-ца кі сіві, ве-лікі, будзе стыムулам да больш інтэнсіўнай працы ёй творчых сілаў.

Разам з прызнаньнем выказаў ёй пажаданьне: хай супольны высілак

</div

